

VÄSBY HAGE - en naturskyddad fårbetesbage.

Av Håkan Elmquist

Den 15 juli 1994 gjorde ett 30-tal av Sveriges entomologer en exursion till ett av Mellansveriges märkligaste områden - åtminstone ur insektssynpunkt - nämligen Väsby Hage på Munsö i Mälaren. Att i samband med Svenska Entomologmötet 1994, förlagt till Kaggeholm inte så långt ifrån, få visa detta smultronställe för våra entomologkollegor från övriga delen av landet var självfallet mycket inspirerande. Men vad möter oss när vi kör upp på parkeringsplatsen utanför reservatet - en fårbetesbage! All vegetation utom glest stående större träd och några enar är borttröjda. Hagen ser närmast ut som ett engelskt parklandskap och lämpar sig säkert för picknick, men knappast för våra unika skyddslingar!

På norra Munsö i Mälaren ligger naturreservatet Väsby Hage. Det är ett 95 hektar stort område av varierande slags natur. Olika typer av skogsmark ingärdar det centrala området, en inhägnad beteshage av ca 20 hektars storlek. Målet för betesmaken är att den efter betessäsongen skall vara väl avbetad och ha en tät grässvål. Det har gett ett mycket öppet och i och för sig ett vackert landskap med enstaka större ekar och lite mindre buskage av bl. a. en. Denna del är ett populärt utflyktsmål dit man kan ta sin matsäckskorg och sitta på en kortsnaggad gräsmatta bland smörblommor och närgångna får. Idyllen är ett faktum!

På 1970-talet visade olika inventeringar på en unik sammansättning av insektsfaunan och de specialister som medverkade jämförde området med den rika buskvegetation man främst hittar på Öland. Att Väsby Hage förklarades som naturreservat 1981 hälsades därför med stor tillfredsställelse och att ett område på detta sätt skyddas tack vare entomologiska kvalitéer kändes oerhört glädjande för oss "småkrypsfolk".

Väsby Hage förklarades som naturreservat av Länsstyrelsen i Stockholms län de 6 juli 1981. Bakgrunden var landstingets naturresursinventering i mitten av 1970-talet vilken uppdagade områdets stora naturvärden. I beslutet från 1981-07-06 kan man läsa om grund för beslutet:

" Området vid Väsby Hage består av omväxlande öppna åker- och ängsmarker och ädellövskogar med ett rikt inslag av hassel. En del barrskogspartier i närheten av reservatet är av naturskogs-karaktär. Områdets stora sammanhängande hagmarker med flera stora solitära ekar, enar och buskar av slån och ros ger området dess speciella karaktär. Hagmarken har en mycket lång betestradition." — " Den varierande vegetationen ger upphov till ett rikt djurliv både vad gäller den högre och den lägre faunan. Insektsfaunan hör till länets förnämsta med många mycket sällsynta arter. Fågellivet gynnas av den omväxlande vegetationen och i hasselområdena finns bl .a. nötkråka och stenknäck. Ormvråk och bivråk häckar inom området. Syftet med reservatet är att bevara områdets öppna karaktär om möjligt genom betesdrift och genom skötselåtgärder hålla de igenväxande hagmarkerna öppna samt att bevara förutsättningarna för djur och växter." —

Av de inventeringar man lät genomföra kostade man på flera entomologiska. Mälardalen är i sig en mycket intressant region för insekter tack vare sitt förhållandevis milda klimat vilket bevarat åtskilliga reliktförekomster från den postglaciala värmeperioden. Inventeringarna koncentrerade sig främst på skalbaggar och fjärilar och ett antal sällsynta arter, flera idag rödlistade, befanns förekomma inom området.

Jag kontaktade Bengt Ehnström - en av de entomologer som utfört inventeringar här på 1970-talet. Han menade att eftersom varje träd- och buskslag har en mängd olika växtätande insekter knutna till sig är bevarandet av alla förekommande träd och buskslag inom detta område en enkel grundprincip. Träden bör även bevaras i olika åldersklasser med tanke på framtiden. Sedan får man beta bäst man vill genom att de spillningslevande insekterna är artrika med det undantaget att man måste rädda värdväxter för den örtlevande faunan inklusive fjärilar. Betet blir lätt alldeles för hårt för att låta dessa överleva.

Bild 2. Väsby Hage - ett naturreservat - för vem?

Bild 3. Asp ett mycket viktigt trädslag för många insekter, men inte i detta skick.

Bild 4. Resterna av slån- och hagtornssnåren kämpar en ojämn kamp för sin existens.

Samma inställning har Lars Imby som också bedrev entomologiska inventeringar här under samma tid. I inventeringsrapporten påpekar han att man knappast överdriver om man kallar detta område unikt med sina många aplar, hagtorns- och slånsnår med smågläntor. Genast får man associationer till de mellanöländska lätt betespåverkade lövskogarna och hur detta starkt besannades genom de många gemensamma fjärilsarterna.

Bildtexter

5. Uppväxande björksly är ingen intressant entomologisk miljö.
6. En gynnad växt är brännässlan som här funnit lagom skugga under en ek. Följdriktigt fanns också en koloni larver av näselfjärilen - ett exempel på gynnannde av biologisk mångfald?
7. Fri tillväxt i ett litet inhägnat område kommer inte att ge gullvivefjärilen tillbaka!
- 8,9,10 Väsby Hage anno 1979. Småängarna i de skyddande snåren innehöll en rik insektsfauna.

Vi har genom RIO-konvektionen ratificerat fördrag att bibehålla den biologiska mångfalden och insekterna ingår som en av de viktigaste delarna av denna mångfald. Trädbevuxna naturbetesmarker räknas som den artrikaste miljö som vi har för våra insekter. En av de viktigaste grundvalarna för denna mångfald är artrikedomen på olika buskar och träd i denna naturtyp. I det gamla beteslandskapet förekom en rad olika buskar och träd, främst på grund av att alla dessa hade sin givna användning i folkhushållet. Det var i regel i Mälardalen man fann ek, apel, lind, ask, oxel, hassel, rönn, alm, lönn, björk, mm tack vare att man fick både mattillskott och en mängd med olika gagnvirke och ved från dessa marker. Allt detta var grunden för den mångfald som man inom den legaliserade naturvården har fört fram som ett av sina viktigaste mål, men som man under de senaste åren tycks vara på väg att grundligt rasera vad gäller de gamla restaureringarna av gamla naturbetesmarker. Det som skett under senare år bl.a. med rådgivning från vår högsta naturvårdande instans kommer snabbt att rycka undan existensen från många arter, inklusive många rödlistade, i framtiden just i våra artrikaste naturreservat!! I många områden har man dessutom tagit bort en mängd värdefulla successionsträd för framtiden genom att det förmodligen tar 300 år i en del fall att skapa en värdefull hålek. Man har på en del håll tagit bort alla ekar under 150 - 200 år och enbart sparar vissa urgamla patriarker. Vad står framförhållningen inom naturvården för i detta fall? avslutar Bengt.

I den centrala delen fanns en hagmark med gott om aplar samt snår av slån och hagtorn. En närmast ölandslignande natur har den beskrivits som. Här förekom mycket märkliga förekomster av flera fjärilsarter bla gullvivefjärilen *Hamearis lucina* och ringspinnaren *Malacosma neustria*. Gullvivefjärilen för att det var en anmärkningsvärt stor population för Mellansverige och ringspinnaren för att det var en mycket oväntad reliktförekomst långt norr om dess normala utbredning i Sverige.

När jag återbesökte Väsby Hage i början av juni 1995 mötte mig alltså något som liknade ett glest parklandskap, långt från de miljöer man finner gullvivefjärilen och ringspinnaren i. Den tidigare buskrika hagmarken har ersatts av en öppen beteshage ingärdad av tät skog. De snår där ringspinnarens larver utvecklade sig var borta och därmed de skyddade smågläntor som gynnar gullvivefjärilen. Trots rätt tid för gullvivefjärilen respektive larvtid för ringspinnaren fanns ingen av arterna att uppbringa. Ändå står gullvivefjärilen upptagen i den reviderade skötselplanen från 1995. Vad innebär egentligen ordalydelsen "att bevara förutsättningarna för djur och växter" i detta fall?

Naturreservatet Väsby Hage är ett flagrant exempel på hur lite hänsyn man ofta tar till sällsynta och hotade insekter i naturvården. Att man av kulturvårdsskäl återför många igenväxande ängs- och hagmarker är i sig lovvärt. Men varför ge sig på ett så unikt entomologiskt område som Väsby Hage?

Bild 5

Bild 6

Bild 7

Bild 9

Bild 8

Bild 10

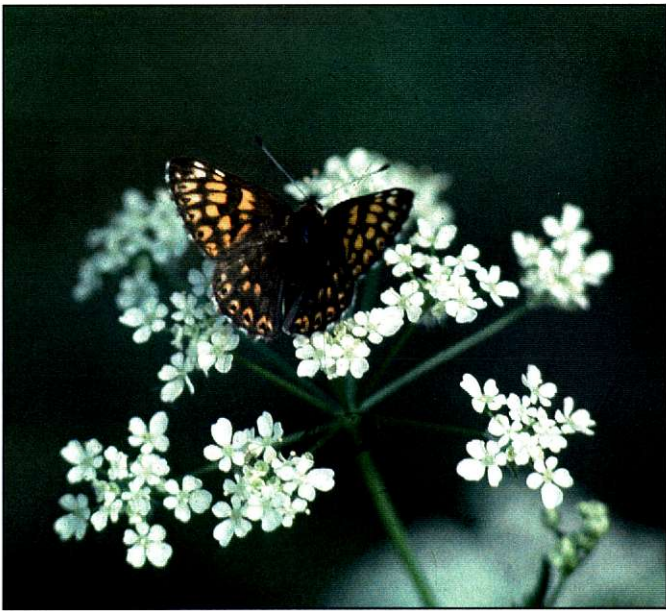

Bild 11

Bild 12

Bild 13

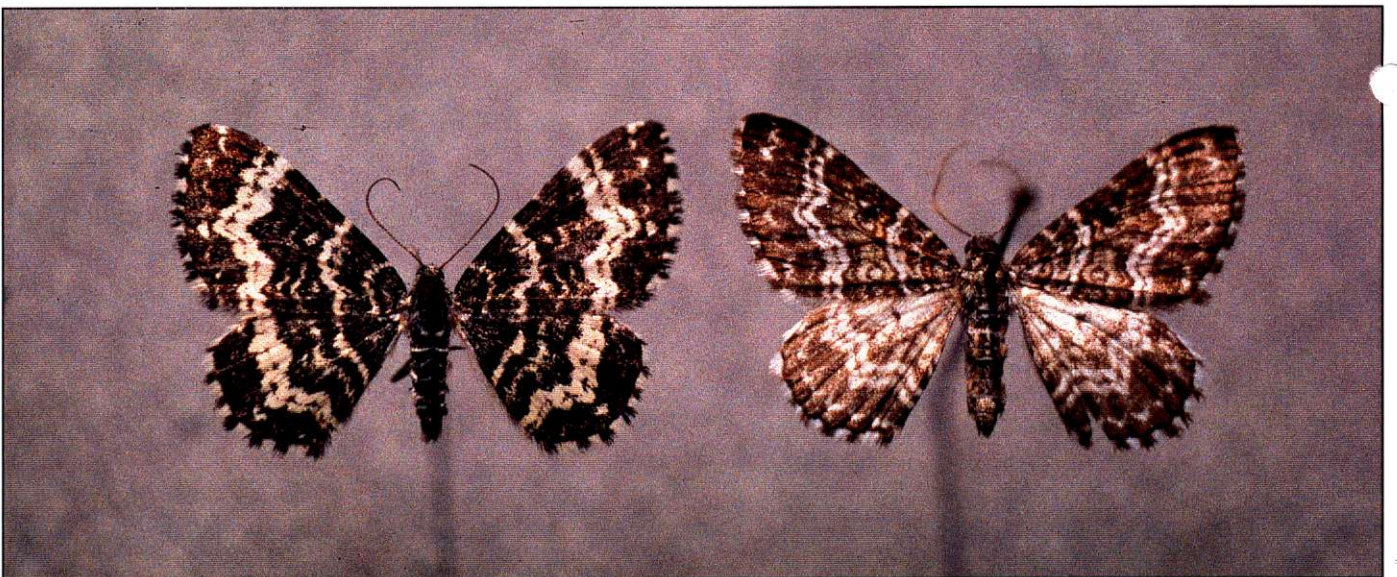

Bild 14

Bildtexter.

11. Gullvivefjärilen har en sydostlig utbredning upp till Mälardalen. Artens starkaste fäste är Öland där fjärilen förekommer i gläntor och olika snår som slån, hagtorn och även hassel. Gullviva är naturligtvis ett viktigt inslag eftersom det är larvens huvudsakliga värdväxt. Fjärilen förekommer norrut i glesa populationer upp till Mälardalen. På många håll har arten försvunnit och den är idag klassad som hänsynskrävande i den svenska rödlistan över hotade evertebrater.
Gullvivefjärilen flyger under försommaren och larven utvecklas under högsommaren. Puppen övervintrar. Arten kräver frodig örtvegetation i solexponerat läge. Den är alltså känslig för såväl total igenväxning som för hårt bete eller slåtter.
12. Ringspinnaren förknippas främst med slånmarker i sydligaste delen av vårt land. Upptäckten av arten i Väsby Hage var därför en stor överraskning. Denna population kan knappast ha någon förbindelse med artlikarna söderut och måste därför vara en reliktförekomst. Nationellt är ringspinnaren inte en hotad art, men isolerade populationer som denna i Väsby Hage är alltid av mycket stort vetenskapligt intresse.
Fjärilen är nattaktiv under högsommaren och honorna lägger äggen i ringformade samlingar runt grenar av slån eller närbesläktade buskar och träd, därav av namnet "ringspinnare".
13. Ringspinnarens ägg övervintrar och larverna utvecklas under våren och försommaren.
14. Sorgklädd fältmätare *Epirrhoe hastulata* och thunbergs fältmätare *E. pupillata* är två sällsynta mätarfjärilar som konstaterades inom Väsby Hage på 1970-talet. Den sorgklädda fältmätaren är fragmentariskt utbredd i hela landet och ytterst lokal. Den kräver buskrik ängsmark för sin existens och drabbas naturligtvis när hagmarkerna antingen röjs eller totalt får växa igen.

Thunbergs fältmätare finns endast i Mellansverige och på Öland. Den förekommer också mycket lokalt inom sitt utbredningsområde och trivs på ängar med högt gräs. Arten är upptagen på rödlistan som hänsynskrävande.
Värdväxt för bägge arternas larver är Galium.

Foto:

Lars Imby bild nr: 8-10

Håkan Elmqvist övriga bilder.